

3. Пилипчук Д. Чи є в Україні преса? / Д. Пилипчук // Тернопіль. – 1991. – № 1. – С. 53–57.
 4. Цісак Войцех. Трансформація преси в Польщі і Україні в контексті суспільних змін (1989-1999 р.р.) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. філол. наук : спец. 10.01.08 «Журналістика» / В. Цісак. – К., 2001. – 42 с.

УДК 811.11-112

А. А. Воскрес,

Київський національний лінгвістичний університет, м. Київ

КЛАЗУЗАЛЬНІ АДВЕРБІАЛІЇ СПОСОБУ ДІЇ ДАВНЬОАНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ У ФУНКЦІОНАЛЬНО-СЕМАНТИЧНОМУ ПОЛІ

У статті йдеться про структурні та семантичні особливості клаузальних адвербіалій способу дії давньоанглійської мови. Під клаузальними адвербіаліями маються на увазі різнорівневі одиниці на позначення способу дії, в першу чергу, номінативні одиниці, більша частина яких представлена прислівниковими адвербіаліями, фразові одиниці, які містять, перифрази іменникових відмінків (в основному, давального і орудного в давньоанглійській мові), а також іменникових структур з прийменником, які набувають функції адвербіалій. До адвербіалій способу дії давньоанглійської мови нами відносяться також підрядні речення способу дії, за якими закріплюється термін «клауза». Таким чином, до функціонально-семантичного поля (ФСП) способу дії входять, крім сімох груп прислівникових одиниць, дві групи фразових одиниць та клаузальні, які в давньоанглійській період являють собою досить широкий пласт одиниць на позначення способу дії, які і є предметом дослідження у цій статті.

Ключові слова: ФСП способу дії, адвербіалії способу дії, прислівникові адвербіалії, перифрази, клаузальні адвербіалії, ототожнювальні, метаморфозні, емпіричні, деонтично-раціональні, образно-порівняльні, метафоричні.

КЛАЗУЗАЛЬНЫЕ АДВЕРБИАЛИИ ОБРАЗА ДЕЙСТВИЯ ДРЕВНЕАНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА В ФУНКЦИОНАЛЬНО-СЕМАНТИЧЕСКОМ ПОЛЕ

В статье идет речь о структурных и семантических особенностях клаузальных адвербиалий способа действия в древнеанглийском языке. Под клаузальными адвербиалиями имеется в виду разноуровневые единицы, обозначающие способ действия, в первую очередь, номинативные единицы, большая часть которых представлена наречиями, фразовые единицы, которые включают перифразы именных падежных форм (в основном, дательного и творительного в древнеанглийском языке), а также предложных именных, которые переосмысливаются в адвербиалии способа действия. К адвербиалиям способа действия в древнеанглийском языке нами относятся также придаточное предложение способа действия, за которыми закрепляется термин «клауза». Таким образом, в функционально-семантическое поле способа действия входит, кроме семи групп наречных единиц, две группы фразовых единиц, и клаузальные, которые в древнеанглийский период представляют собой достаточно широкий пласт единиц, обозначающих способ действия, и которые являются предметом рассмотрения данной статьи.

Ключевые слова: ФСП способа действия, адвербиалии способа действия, наречные адвербиалии, перифразы, клаузальные адвербиалии, отождествляющие, метаморфозные, эмпирические, деонтично-рациональные, образно-сравнительные, метафорические.

CLAUSAL ADVERBIALS OF MANNER OF OLD ENGLISH IN THE FUNCTIONAL-SEMANTIC FIELD

The article deals with structural and semantic peculiarities of clausal manner adverbials in Old English. Under manner adverbials we have in mind linguistic units marking manner of action, first of all nominative units the largest part of which is represented by adverbs, periphrastic units in which nominal cases (mainly, dative and instrumental) are rethought as adverbials of manner. Into the group of adverbials of manner we also include adverbials subordinate clauses of manner which are termed as «clauses». Thus, the functional-semantic field of manner includes in addition to seven groups of nominal adverbials and two groups of phrasal adverbials of manner, also clausal manner adverbials, which represent a rather wide field of units marking manner of action which make up the subject of our analysis in this article.

Key words: FSF of manner of action, manner adverbials, nominative adverbials, phrasal adverbials, clausal adverbials of manner, equalizing, metamorphic, empirical, deontic-rational, metonymic, metaphoric.

Актуальність дослідження визначається високою частотністю підрядних речень способу дії в давньоанглійській мові, які ми називаємо клаузальними і тим фактом, що вони до цього часу практично не досліджувались.

Мета статті полягає у описі структурних і семантичних особливостей клаузальних адвербіалій способу дії.

Предметом аналізу є особливості структури, семантики і функціонування клаузальних адвербіалій способу дії в текстах пам'яток давньоанглійського періоду.

Об'єкт аналізу – клаузальні адвербіалії способу дії, які функціонують в давньоанглійських текстах.

Матеріалом для аналізу слугували адвербіалії структури у формі підрядних речень способу дії, відібрані з текстів давньоанглійського періоду з розподілом за двома часовими відрізками – ранньодавньоанглійським та пізньодавньоанглійським.

Наукова новизна полягає в тому, що функціонування клаузальних структур способу дії в давньоанглійських текстах досліджується вперше.

Під адвербіаліями способу дії маються на увазі різнорівневі мовні структури, серед яких виокремлюються номінативні одиниці відповідної функції, представлені сімома різними семантичними розрядами, фразовими групами та компаративними підрядними реченнями. Останні поділяються нами на два типи – ототожнювальні та метаморфозні, перший з яких містить емпіричну та деонтично-раціональну групи, а другий – образно-порівняльні та метафоричні адвербіалії способу дії.

Розгляд клаузальних адвербіалій у давньоанглійській мові потребує уточнення нашої позиції щодо проблеми сурядного і підрядного зв'язку. Мовні факти засвідчують, що підрядний зв'язок виник і розвинувся пізніше від сурядного і, очевидно, відображає більш складний етап у конструюванні думки, а тому є більш цікавим для дослідження.

Підрядні речення способу дії є важливим і досить своєрідним сегментом функціонально-семантичного поля. Стосовно названих одиниць вважаємо за доцільне застосування терміна «клаузальні структури» (від англ. clause), оскільки такою спеціальною одиницею доречніше оперувати в науковому контексті. Очевидно, саме тому цей термін часто використовують у своїх розвідках західні дослідники. Як правило такі підрядні речення пов'язуються з головним реченням сполучником *gwa*. Цей сполучник є багатофункціональний і може вводити різні за функцією підрядні речення: означальні, додаткові і обставинні. Серед останніх більшість дослідників давньоанглійської мови виокремлюють, в першу, чергу,

підрядні наслідкові і підрядні причини і лише окремі лінгвісти включають в обставинні речення підрядні способу дії [4]. Л. М. Ікалюк розглядає їх як порівняльні, не відокремлюючи їх від означальних і не розрізняючи їх за функцією [5].

Аналіз різних за жанром текстів, які належать до двох часових відрізків давньоанглійської мови, дозволяє зробити висновок, що значна частина підрядних речень зі сполучником *swa* виконують функцію способу дії. Такі клаузуальні адвербіалії можна розглядати як *swa*-кваліфікатори. Останнє поняття можна застосовувати як альтернативу термінам «підрядні речення» і «клаузуальні структури». У цій статті ми не маємо можливості дослідити проблему становлення підрядності в англійській мові і лише підтримуємо позицію тих учених, які вважають, що підрядність є закономірним розвитком сполучних засобів, які розвинулися в германських мовах із займенників у результаті двох процесів – переосмислення і поєднання думок.

Спочатку сполучники позначали послідовність подій або виступали у функції інтенсифікаторів. Залежно від того, який аспект ситуації підсилювався, могла з'явитися комунікативна потреба «висвітлення» однієї предикації на тлі іншої, тобто протиставлення основної ідеї підпорядкованій. Сліди цього процесу можна зустріти в давньоанглійській мові – у збереженні в деяких ситуаціях одиницею *swa* функції інтенсифікатора або показника послідовності подій.

Адвербіалії способу дії виражають манеру, яка характеризує дію або стан виражений дієсловом або іншим предикатом. В систему адвербіалій способу дії входять такі класи адвербіалій, як прислівники, відмінкові і іменниково-прийменникові адвербіалії. Поряд із ними спосіб дії в давньоанглійській мові може виражатися підрядним обставинним реченням. У такому разі підрядні речення способу дії мають включатися у загальну систему, якою на цьому конкретному етапі дослідження є функціонально-семантичне поле способу дії. На нашу думку, підрядні речення способу дії мають виділятися на таких саме підставах, на яких встановлюються інші типи підрядних речень – виходячи з їх функції. Функція порівняння не покриває всіх функціональних особливостей таких структур: вони є ширшими.

Наявність *swa* не може служити показником адвербіалії способу дії. Однокоренева проста лексема *swa* є поліфункціональною одиницею і може виконувати різні функції: 1) дейктичного прислівника з різними відтінками значень: а) загальним, б) анафоричним, або в) епіфоричним значенням; 2) сполучника сурядності або послідовності; 3) сполучника підрядності; 4) прислівника-інтенсива.

Наведемо відповідні приклади:

1) Дейктичний прислівник:

а) *Ic mæg mid handum swa fela wundra gewyrcean*. Я міг би своїми руками робити набагато більше таких див (Gen. 279).

б) *Beorn eorl ford mid him; þa se cyng lyfde eallong Myceon ham.; hig swa dydon*. Молодий ерл пішов із ним до Мерсії, де король колись жив; він зробив так само (почав там жити) (Chr. 1049).

в) *Ta same dæge rad se cyng up bi tære ea.; gehawade hwar mon mihte þa ea forwyrcean þæt hie ne mehton þa scipu utbengan; hie þa swa dydon*. Того самого дня поїхав той король до тієї річки; щоб подивитися, як можна через ту річку переправитися, як можна перенести свої кораблі; і він зробив так... (а далі йде пояснення дії – вони розпиляли корабель на дві частини і пішли далі) (Chr. 846).

2) Сполучник сурядності або послідовності подій: *tanon wendan ofer Temese into Wesseaxum swa wid Canegan Mersces; þæt eall forberndon*. Звіди поплили вони по Темзі у Вессекс, і також у Каннінг в Мерсії, і потім там все спалили (Chr. 1010).

3) Сполучник підрядності, який може приєднувати підрядні речення: а) способу дії; б) причини; в) мети; г) наслідку; д) часу; е) місця; ж) умови; з) додаткового; і) релятивного (атрибутивного/ порівняльного):

а) *Noe fremede swa hine nergend heht*. І Ной зробив, як йому Бог наказав (Gen. B, 1314).

і) *Swa hatra sumor, swa mara þunor and liget*. Чим спекотніше літо, тим більше грому і блискавок (ASD).

Сполучник *swa* часто вживається в підрядних порівняльних реченнях: *<...> and dy hit is on worulde a swa leng swa wyrse...* і так буде в світі – чим далі, тим гірше. (SL, 41).

Спарене утворення *swa swa* Л.М. Ікалюк розглядає як структурний варіант однослівного сполучника *swa* [99, с. 51–60] *Swā swā sē heretoga Moyses on dām álcum bōcum āwrat...* Ось саме те, що написав предводитель Мойсей на тій самій книжці... (Ælfric, Ал., с. 39).

На нашу думку, повтор *swa* не завжди є частиною сполучника. В цьому конкретному випадку комплекс *swā swā*, що складається з двох елементів, вводить незалежне речення і виконує, на наш погляд, дві функції: по-перше, відображає послідовність подій і по-друге, виконує функцію підсилення.

Згідно Д. Лайтфуту, синтаксичні зміни відбуваються як результат аналогії, в основі якої лежить реінтерпретація або реграматизація давніх поверхневих структур, що нівелює колишні відмінності і створює нові відносини. [9, р. 44, 49]. Р.В. Ленекер допускає, що не всі діахронні зрушення в сфері синтаксису спричинюються реінтерпретацією, але разом з тим вважає його основним механізмом синтаксичного розвитку [8].

На додаток до прикладів, які було подано вище, продемонструємо роль сполучника *swa* як одиниці, що може вводити різні типи речень – незалежні і залежні, а функціонуючи як сполучник підрядних структур, *swa* може слугувати також сполучником підрядних обставинних речень різних типів.

Підрядне причини:

Suddan hine byrigde swa swa him wel gebyrede þ wæs full weorðlice swa he wyrðe wæs. Вони поховали його з почестями, оскільки він був дуже шанованою людиною (Chr, 1036).

Підрядне наслідкове:

Swilce he wæs eac swiþe stearc man ræde swa þæt man ne dorste nan þing ongean his willan dōn. Такою суворою і жорстокою людиною він був, що жоден не міг нічого чинити проти його волі (Chr. 636, р. 355).

Підрядне обставини часу:

Ac sona swā hie tō Bēamfleote cōmon, ond þæt geweorc geworct wæs swā hergode hē on his rice, þone ilcan ende þe Æpered his cumpæder healdan sceolde; Як тільки він прийшов до Бемфліта і була збудована захисна фортеця, тоді зруйнував він королівство, як раз ту його частину, якою мав би володіти його хрещений батько (Chr. 894).

Підрядне обставинне способу дії:

On his dagum he godode georne, God him geuðe þæt he wunode on sibbe. Þa hwile þe he leafode he dyde swa him þearf wæs. Упродовж свого життя він благоденствував. Бог дарував йому життя в мирі, і поки він жив, він діяв, як йому личило (Chr. 963).

Як видно з прикладів, у всіх підрядних реченнях вживається сполучник *swa*. Використання одного сполучника для поєднання речень різних типів було характерним для давньоанглійської мови. З цього приводу В.Я. Плоткін слушно зазначає, що наявність у конекторів яскраво вираженої польової структури, цілком закономірне, оскільки конектори, як і

великі частини мови, об'єднуються в клас на функціональній основі, а функція спроможна втягувати в свою сферу найрізноманітнішу субстанцію і не обмежується тією субстанцією, яка спеціалізована для її виконання [7, с. 167].

У процесі аналізу адвербіалій способу дії, виражених підрядними клаузуальними структурами, було звернено увагу на те, що в деяких із них значення способу дії виявляється ослабленим. Тому такі структури часом сприймають не стільки як підрядні, скільки як вставні. Детальний аналіз засвідчив, що на характер сприйняття функції впливає характер дієслова, з яким пов'язана *swa*-структура.

Порівняємо попереднє речення з такими прикладами:

And eac syndan wide, swa we ér cwædan, þurh āðbrycas and ðurh wedbrycas and ðurh mistlice lēasunga forloren and forlogen mā þonne scolde, and frēolsbricas and fæstenbricas wide geworhte oft and gelome (AO, 44). А також часто трапляється («розповсюдженням е»), як ми говорили раніше, те, що частіше, ніж мало б бути, через клятвовідступництво і неправдиві свідчення, порушуються домовленості, а через зраду часто-густо люди не дотримуються обрядів і посту.

Hēr syndan þurh synlēawa, swā hit þincan mæg, sære gelēwede tō manege on earde. Тут існує й те, що через зраду, як можна думати, горе приноситься багатьом людям на землі (Wulfst., Ал., 45).

Hēr syndan, swā wē ér sædon, mannsлагan and mægslagan... Тут існують також, як ми раніше говорили, вбивства людей і родичів... (Wulfst., Ал., 45).

Неважко помітити, що в цих реченнях базовою виступає лексема *buān* (бути). Це дієслово буття, з ослабленим значенням дії, тому і зв'язки підрядного речення з дієсловом слабші. В деяких випадках видається, що адвербіалія більше пов'язана з усім головним реченням, а на цій основі й виникає враження вставного характеру клаузи. Отже, ще раз підтверджено роль базового дієслова стосовно підрядних речень способу дії: з акційними дієсловами зв'язок підрядного речення з дієсловом тісніший, а тому і його функція способу дії є прозорішою. Возночас підрядні речення легше комбінуються з дієсловами буття, ніж інші типи адвербіалій. Наведемо приклади речень з акційними базовими дієсловами.

<...> ac lā on Godes naman utan dōn swā ūs nēod is, beorgan ūs sylfum swā wē geornest magan... Так от, іменем Бога ми і за кордоном повинні робити все, як потрібно, оберігати самих себе, і настільки рішуче, наскільки ми можемо це зробити (SR, 45).

Hē āras on þam briddan dæge, swā swā gewritu sedap. Він піднявся на третій день, як говорить святе письмо (ASD, 598, 4).

<...> heah þu, Drihten, us nu adrifen hæbbe fram þe, and us gebysmrod, And mid us ne fare on fyrd, swā þu geo dydest. Однак ти, Боже, нас покинув і присоромив нас і не йдеш більше з нашим військом, як ти раніше робив (Ps, 43:23).

Деяко іншою є ситуація з групою дієслів-процесів: вони містять, з одного боку, дієслова говоріння, які мають «сильне» значення діяльності, а на іншому полюсі їм протистоять дієслова знання і ментальних процесів. Останні менше притягають до себе прислівники, але навіть вони часто вживаються з прислівниками оцінного характеру, на зразок «добре»/«погано». Те саме можна сказати про третю групу дієслів, у яку входять позначення станів. Ці дієслова також досить часто виступають у зв'язці з оцінними адвербіаліями способу дії.

Розглянемо семантичні особливості клаузуальних адвербіалій способу дії. Підрядні речення способу дії відрізняються одне від одного своєю семантикою. Оскільки такі адвербіалії являють собою предикатні утворення, видається доцільним говорити не про семантику, а про зміст таких адвербіалій. Аналіз прикладів, відібраних із давньоанглійських текстів, дозволяє, на основі їх узагальненої семантики, виділити кілька груп клаузуальних адвербіалій способу дії. Усі підрядні речення способу дії можна класифікувати на ототожнювальні і метаморфозні. Останній термін ми запозичили з роботи С.А. Жаботинської [3]. У межах ототожнювальних речень способу дії ми виокремлюємо два види: емпіричні і деонтично-раціональні.

Розглянемо такий приклад:

<...> þy ilcan geare feng Carl to þam west rice to alum þam west rice behiendan Wendel sæ begeondan þisse sæ swa hit his bridda fæder hæfde butan Lidwiccium. Того року заволодів Чальз західним королівством аж до Вендельського моря і за тим морем, як це робив його прадід, за винятком Лідвіка (Chr., 985).

У цьому реченні спосіб дії виражено за допомогою підрядного речення способу дії, смисл якого полягає в ототожненні способу дії з тим способом, який наведено як епізод із досвіду, як подія відома обом. При цьому не обов'язково, щоб сам оповідач був суб'єктом такої дії. Це може бути інша особа, головне, щоб мовець уявляв її собі як попередній досвід обох комунікантів. Адвербіалій такого типу досить багато в давньоанглійських текстах різних жанрів, не лише в Хроніках, але й в поетичних текстах, таких як «Беовульф», і в релігійно-повчальних текстах, таких як «Звернення до народу» Вульфстана.

Емпіричні підрядні речення ми об'єднуємо в одну групу на основі посилання на життєвий досвід, частіше пращурів і рідше свій власний. У більшості випадків посилання здійснюється на позитивний характер фактів досвіду, однак коли йдеться про війну і грабінг завойовників, у посиланнях говориться про те, що вороги чинили, «як було в їх звичаях» або «як їм подобалося». Можна сказати, що таке «емпіричне» речення є «слідом», який зберігається в пам'яті у вигляді цілісної картинки. Останню можна й описати, але на думку адресанта, у цьому немає потреби, тому що його адресат може відновити (пригадати) таку «картинку» теж.

Різновидом цього виду адвербіалій є посилання на самого себе, на свій життєвий досвід і на свої слова. Такі слова можуть бути обіцянками, а гарантією їх виконання може бути посилання на те, як це робилося раніше.

Ic þe þa fæhðe þeo leanige, ealgestreonum swā ic ær dyde wundrum golde, gif þe on weg cymest. Я обдарую давніми скарбами і крученим золотом того, хто піде зо мною, як я раніше робив (Beo, 1380).

Ic þe sceal mine gelaстан freode, swā wit furðum spræcon. Дорогий друже, я все зроблю так, як ми з тобою про те нещодавно говорили (Beo, 1705).

Домінантним дієсловом у таких клаузуальних адвербіаліях є «don».

Інший різновид ототожнювальних речень можна розглядати як *деонтично-раціональний*. Він характеризується тим, що ототожнення здійснюється шляхом посилання на біблійні заповіді і закони або на те, в чому є рація (сенс).

Gewat engles larum swā se halga bebed. Оволодівай знаннями про історію свого (англійського) народу, як це заповідав Всевишній (Gen. 2296).

Такі клаузуальні адвербіалії є, до певної міри, також емпіричними, оскільки йдеться про відомі тексти проповідей, посилання на Боже слово, на усні та письмові послання та авторитетні книжки. Зміст таких адвербіалій відображає особливу повагу тогочасного суспільства до знань і шанування вчених «мужів».

Одним із варіантів може бути смисл, пов'язаний із тим, як людина має діяти. Дія ув'язується з деонтичними поняттями, які виражено, як правило модальними дієсловами. Цю групу можна назвати також «моральною», оскільки вона

спирається на усталені моральні принципи, про що свідчить широке вживання в підрядних реченнях модальних дієслів *scullan, þurfan, nydan*, які позначають зобов'язання і необхідність.

<...> *ond to Geatum spræc mildum wordum, swa sceal man don.* <...> і з геатами він розмовляв м'яким словом, як і належить справжньому мужу (Beo, 1169).

Одним із варіантів є посилання на самого себе, як раціональність.

Dā sē cyning hine þā west wende mid þære fierde wið Exancestres, swa ic ær sēde... Потім той король звідти пішов із тим військом до Екзанкастера, як я раніше говорив... (Chr. 894). У таких реченнях базовими дієсловами є, здебільшого, дієслова мовлення.

Зведення різноманітного змісту таких каузальних адвербіалій до невеликого переліку не завжди видається можливим, наприклад, посилання на впевненість в справедливості і правильності здійсненої дії та сподівання, що доля буде прихильною до людини тощо, які теж можна буде вважати раціональними.

Ic þæt hilt þanan feondum ætferede, fyrendæda wræc, deaðcwealm Denigea, swā hit gedefe wæs. Так помстився я за ворожі дії – убив даниці, як це було лише справедливо і правильно (Beo, 16).

Nelle ic beorges weard forfeon fotes trem, ac unc furður sceal weorðan æt wealle, swā unc wyrð geteoð, metod manna gehwæs. Ні на крок не відійду я від свого наміру. Одна битва біля стіни має покласти край нашій війні і так, як *вирішуть з Божої волі наша доля* (Beo, 2525). Для цієї групи характерне вживання в підрядному реченні дієслів, що мають значення «випадати», «траплятися» (*gelimpan*), які позначають дію, що не залежить від волі людини, а також іменники на позначення, долі, Бога.

Такі клаузальні адвербіалії за оформленням схожі на порівняльні, однак ці речення не можна вважати компаративними у повному розумінні цього слова. Всі вони мають в основі однотипну предикативну форму, змістом якої є переадресація комуніканта до певної події, що і позначає той спосіб, яким має характеризуватися дієслово головного речення. Це, фактично, структури семантичного ототожнення. За змістом такі предикації є зображенням ситуації, яка може слугувати основою ототожнення і передавати зміст способу дії, однак у згорнутому вигляді, у вигляді картинки. З точки зору змісту такі адвербіалії будемо вважати емпіричними.

Водночас серед клаузальних адвербіалій є і порівняльні, які, як було зазначено вище, ми називаємо метаморфозними: у них йдеться не про ототожнення, як у першому типі, а саме про порівняння. При цьому такі речення теж можуть бути двох різновидів. Перший різновид – це образні порівняння, у яких об'єкт, з яким здійснюється порівняння, реально існує. Таке порівняння розглядаємо як образний троп, образне порівняння.

Ic wille fandigan nu gif hie swa swide synna fremmad teawum and getancum swa hie on þweorh facen sprecad und inwit. Я хочу зараз виявити, чи грішать люди так багато в своїх справах і думках, як їх злі язики про це жахливо і брехливо плещуть. (Gen. B. 2412). (це потім перенести в підрядні порівняльні речення різного типу).

Lihte se leoma efne swā of heovene scined rodores candel. Світло сяє так ясно, як ніби свічка в небі (Beo, Th. 3146).

And he geded þine rihtwisnesse mannum swā sweotole swā sunnan, and þinne dom he geded swā swetolne swā sunne byð to middes dæges. А Він *посилає* справедливість до людей як *світло*, а праведний суд має бути для них, як *сонце в полудень* (Psalms, 36:6).

Іншим різновидом метаморфозної адвербіалії виступає підрядне речення метафоричного порівняння, коли за собою вираження способу дії є порівняння з об'єктом, назву якого передано метафорою. Але підрядні «метафори» в давньоанглійській мові зустрічаються дуже рідко. На нашу думку, це можна пояснити тим фактом, що метафори є іменами, тобто відповідне підрядне речення має бути швидше означальним ніж адвербіальним.

Отже, як засвідчив фактичний матеріал і проведений аналіз, можемо констатувати, що за своїми структурними особливостями адвербіалії способу дії в давньоанглійській мові можуть бути номінативними, фразовими і клаузальними. За семантичними особливостями адвербіалії способу дії можуть бути представленими тринадцятьма групами. Ядром функціонально-семантичного поля є прислівники способу дії кваліфікативної семантики (первинні, аспектні та метааспектні, інтенсифікуючі, оцінні, ступеневі та модусні). За межами ядра знаходяться фразові адвербіалії та клаузальні. ФСП адвербіалії способу дії можна представити у вигляді концентричних кіл. У центрі такого кола знаходяться симплекси (за О. С. Кубряковою), первинні непохідні прислівники. В наступному колі – група похідних аспектних і мета-аспектних комплексів, утворених за допомогою суфіксів -e і -lice [1, с. 139–168; 2, с. 81–87]. Між собою адвербіалії перебувають у парадигматичних відношеннях, концентричні кола стосовно одне до одного знаходяться в епідигматичних відношеннях [5]. Центральні кола (симплекси і комплекси) перетинаються з колами категорії інтенсифікації і порівняння.

Література

1. Выготский Л. С. Собрание сочинений : в 6 т. / Л. С. Выготский. – М. : Просвещение, 1982. – Т. 2 : Проблемы общей психологии. – 504 с.
2. Выготский Л. С. Собрание сочинений : в 6 т. / Л. С. Выготский. – М. : Просвещение, 1984. – Т. 4 : Детская психология. – 432 с.
3. Жаботинская С. А. Концептуальная метафора в специальном языке: процедура анализа / С. А. Жаботинская // Иностранные языки в высшей школе. – Рязань : Рязанский гос. ун-т имени С. А. Эсенина, 2013. – Вып. 3(26). – 26–34 с.
4. Ильиш Б. А. История английского языка : [учебник] / Б. А. Ильиш. – Л. : Просвещение. 1972. – 350 с.
5. Ікалюк Л. М. Порівняльні конструкції в текстах давньоанглійської мови: структурний і функціонально-семантичний аспекти : дис... кандидата філол. наук : 10.02.04 / Ікалюк Леся Михайлівна ; Прикарпат. нац. ун-т ім. В. Стефаніка. – Івано-Франківськ, 2010. – 280 с.
6. Кубрякова Е. С. Роль словообразования в формировании языковой картины мира / Е. С. Кубрякова // Роль человеческого фактора в языке. Язык и картина мира / отв. ред. Б.А. Серебренников. – М. : Наука, 1988. – С. 141–172.
7. Плоткин В. Я. Строй английского языка : [учеб. пособие] / В. Я. Плоткин. – М. : Высшая школа, 1989. – 241 с.
8. Langacker R. W. Syntactic reanalysis / R. W. Langacker // Mechanisms of Syntactic Change / Ed by Ch. N. Li. – Austin : University of Texas Press, 1977. – P. 59–139.
9. Lightfoot D. The Development of Language. Acquisition, Change and Evolution / D. Lightfoot. – Oxford : Blackwell Publishers, 1999.

Список джерел ілюстративного матеріалу:

1. ASD – An Anglo-Saxon Dictionary Based on the Manuscript collections of the late Joseph Bosworth, D. D., F.R.S. / Edited and Enlarged by T. Northcote Toller. – New York : M. A. Oxford University Press Inc., 1997.

2. *BD – Bede’s Ecclesiastical History of the English People* // Древнеанглийский язык / Л. С. Алексеева. – М. : Высшая школа, 1964. – Р. 14–19.
3. *Beo – Beowulf* [Електронний ресурс]. – Режим доступу до тексту : <http://www8.georgetown.edu/departments/medieval/labyrinth/library/oe/texts/a4.1.html>
4. *Gen A – Genesis A in Thwartes Neptateuch*.
5. *AO – King’s Ælfred’s Orosius* // Древнеанглийский язык / Л. С. Алексеева. – М. : Высшая школа, 1964. – Р. 19–23.
6. *Ps – Psalms* [Електронний ресурс]. – Режим доступу до тексту: <http://www8.georgetown.edu/departments/medieval/labyrinth/library/oe/texts/a5.html>
7. *SL – Sermo Lupi ad Anglos* // Древнеанглийский язык / Л. С. Алексеева. – М. : Высшая школа, 1964. – Р. 41–47.

УДК 811.111' 373

Д. В. Гайданка,

Ужгородський національний університет, м. Ужгород

СТАТУС ОКАЗИОНАЛЬНИХ УТВОРЕНЬ У СИСТЕМІ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Стаття присвячена статусу окказіоналізмів як нестандартних новотворів у лексичній системі сучасної англійської мови. Розглядаються найновіші тенденції до вивчення окказіональних утворень у ракурсі сучасних лінгвістичних парадигм. Робиться спроба систематизувати існуючі дефініції даного мовного явища та типологізувати їх у контексті існуючих мовних опозицій з метою визначити статус окказіоналізмів в англійській мовній системі.

Ключові слова: окказіоналізм, потенціалізм, норма, окказіональне словотворення, ономасіологічна теорія окказіональності.

СТАТУС ОККАЗИОНАЛЬНЫХ ЕДИНИЦ В СИСТЕМЕ АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА

Статья посвящена исследованию статуса окказиональных образований в лексической системе современного английского языка. Рассматриваются новейшие тенденции изучения окказионализмов в рамках современных лингвистических парадигм. Осуществляется попытка систематизировать существующие дефиниции данного языкового явления и типологизировать их в контексте общепринятых языковых оппозиций с целью определить статус окказионализмов в английской лексической системе.

Ключевые слова: окказионализм, потенциализм, норма, окказиональное словообразование, ономасиологическая теория окказиональности.

THE STATUS OF NONCE-FORMATIONS IN THE SYSTEM OF THE ENGLISH LANGUAGE

The article is devoted to the status of nonce-formations in the lexical system of the English language. There have been elucidated contemporary approaches to nonce word-formation research in the light of modern linguistic paradigms. The author has made an attempt to systematize as well as classify the existing definitions in the context of generally accepted language oppositions. Presently, there have been two main approaches to nonce-words comprehension. The proponents of the postsoviet one divide nonce words into 3 groups, separating potential words that do not violate rules, but are unexpected. According to the second approach all nonce-words are divided into 3 categories, depending on the degree of comprehensibility beyond the original context. Regarding the status of nonce-formations, the onomasiological theory of P. Stekauer testifies their rightful position in the lexicon as they serve the communicative needs of the society similarly to the neologisms proper. Thus merely the speech community is entitled to accept or eliminate such lexical units. Occasionality can be considered the first stage of any unit of the lexicon, which, having passed the barrier of nonce word-formation becomes a legitimate part of the English vocabulary.

Key-words: nonce formation, potential formation, norm, nonce word-building, onomasiological theory of nonce word-formation.

Вивчення окказіональних одиниць у вітчизняному та російському мовознавстві останнім часом знаходиться у центрі уваги дослідників, хоча у 50-х – 60-х роках минулого століття індивідуально-авторське словотворення досліджувалося досить активно. Найбільший внесок у аналіз індивідуально-авторської словотворчої діяльності на теренах пострадянського простору зробили Н. Фельдман, Е. Ханпіра, О. Земська, Н. Шанський, В. Лопатін, О. Ликов, Р. Намітокова. Величезний вплив на розвиток окказіоналістики здійснили О. Габінська, Н. Ільцова, А. Ахманова, чий науковий доробок аналізується та доповнюється і на сучасному етапі.

Більшість вищезазначених лінгвістів вивчали окказіоналізми переважно з точки зору словотвірних способів та процесів, однак такий підхід не давав вичерпної відповіді на те, як і з якою метою вони вживаються. Тому у період сьогодення різні аспекти окказіонального словотворення привернули увагу Ж. Колоїз, Е. Карпіловської, О. Турчак, В. Церули, Н. Моллодчої, Д. Гугунаві, О. Стишова, О. Ребрія, Ю. Зацного, а саме: лексикологічний, соціолінгвістичний, ономасіологічний, перекладний, лексикографічний, тощо. У західному мовознавстві окказіональне словотворення було об'єктом вивчення Л. Бауер, К. Бузашшівой, П. Гогенхауса, П. Штекауера, К. Векенмана, Л. Ліпки. Проте активні процеси появи нових слів вимагають різноаспектного дослідження, зумовленого амбівалентністю нових лексичних одиниць. З метою збагнути їх природу та виділити відмінні та спільні риси, необхідно розглянути весь термінологічний спектр на позначення нових слів. Загалом, лінгвісти послуговуються термінами «**неологізм**» (новотвір, інновація, інноваційна одиниця), «**окказіоналізм**» (окказіональне утворення, окказіональне слово, індивідуальне утворення), «**потенціалізм**» (потенційне слово, потенційна одиниця). Проте співвіднесеність цих термінів, як і статус окказіоналізму у лексичній системі англійської мови є надзвичайно суперечливими питаннями, що і зумовлює перспективу подальших досліджень.

Дослідження нових лексичних одиниць переважно базується на двох опозиціях: «мова – мовлення» та «зузальність-окказіональність». На сучасному етапі окказіоналізми також розглядають з позицій авторства: письменницькі та спонтанно-розмовні (неписьменницькі) [14]. На основі комплексних досліджень виділяють 2 основні підходи до їх вивчення:

1) у фокусі якого структурна відповідність/невідповідність нормам словотворення (Г. Винокур, О. Ликов, О. Чиркова, Е. Ханпіра, О. Флоря), протиставляє потенціалізми та окказіоналізми;

2) позиціонує потенціалізми як різновид окказіональних одиниць (П. Штекауер, П. Гогенгаус, К. Бузашшівой, О. Мартінцова, О. Абинська, Н. Бабенко, В. Лопатін, Е. Карпіловська, К. Дюкар).

У рамках першого усі новотвори поділяють на неологізми, окказіоналізми та потенціалізми (напівокказіональні одиниці). Термін «потенціалізм» вперше вжив Г. Винокур [Цит. за: 3, с. 10]. Постулюючи даний підхід, потенційні слова відповідають словотвірній нормі, але є аномальними з погляду лексичної норми [5].